

HET C.P.B. EN DE 'LOONEXPLOSIE' VAN 1964

Eduard J. Bomhoff

1. De nadruk op 1964

In 1964 stegen de lonen in Nederland met zo'n 15%, de prijzen daarentegen met ongeveer 7%. Twee cijfers uit een jaar dat al weer lang achter ons ligt, maar dat sinds kort weer naar voren wordt gehaald bij sommige pogingen om de recente ontwikkelingen in de Nederlandse economie te verklaren. In de inleiding tot het 'Vintaf' model — waarmee de schattingen over de werkloosheid in 1980 en 1981 worden gemaakt — schrijven Den Hartog, Van de Klundert en Tjan (1975, p. 49): "Nu is deze ongunstige ontwikkeling van de werkgelegenheid niet beperkt tot de laatste drie of vier jaar, maar is — althans voor een groot deel — een meer geprononceerde voortzetting van een tendentie die zich al gedurende een aantal jaren daarvoor aftekent. ... de werkgelegenheid in het bedrijfsleven (is) sinds 1964 veel minder toegenomen ... dan in de jaren vóór 1964 ..." Even verder lezen wij: "... tegen deze achtergrond lijken in de jaren na 1971 echter meer structurele tendenties de overhand te krijgen. Tendenties die zich al na 1964 — maar dan nog niet overwegend — voelbaar beginnen te maken".

Het is duidelijk dat voor deze auteurs het jaar van de 'loonexplosie' een keerpunt vormde in de na-oorlogse ontwikkeling. In 1964 was het verschil tussen de bruto loonstijging en de prijsstijging met $15\% - 7\% = 8\%$ opvallend groot. Ook in de tweede helft van de zestiger jaren ging de bruto loonstijging (w) verder uit boven de prijsstijging (p) dan gemiddeld in de jaren vijftig. Uiteraard is een grotere gemiddelde waarde voor $w-p$ niet het enige opzicht waarin de periode na ± 1965 zich onderscheidt van de tijd daarvoor (denk bijvoorbeeld aan de groei van de sociale verzekeringen, of aan het invoeren en optrekken van het minimumloon, later gevolgd door de minimum-jeugdlonen). Den Hartog et. al. kiezen echter zonder motivering het verschil tussen loonstijging en prijsstijging (de toename van de zogenaamde arbeidskosten) als basis voor hun constructie. $w-p$ is de centrale variabele die uiteindelijk het verloop van productie en werkgelegenheid bepaalt. Terecht stelt Van Schaik (1976): "... rond deze versnelling in de ontwikkeling van de reële arbeidskosten is het gehele betoog van Den Hartog en Tjan opgebouwd". Ook de keuze van het middel dat Den Hartog et. al. het meest geschikt achten om de huidige crisis te bestrijden, vloeit voort uit hun nadruk op 1964. (zie p. 96 waar in een tabel zes verschillende politieke scenario's

worden vergeleken). Als destijds een 'loonexplosie' de problemen veroorzaakte, is nu een gecentraliseerde matiging van de lonen de aangewezen weg om weer uit de crisis te komen.

In deze bijdrage wil ik nog eens terugkomen op dat jaar 1964 en de volgende vraag proberen te beantwoorden: Is er een *ekonomische* verklaring voor de loonstijging in 1964 of zijn wij gedwongen tot moeilijk te toesten veronderstellingen over plotseling agressieve vakbonden en opeens toegeeflijke werkgevers of andere 'sociologische' benaderingen die lastig hard te maken zijn? Waarom nu deze vraagstelling? Het woord 'loonexplosie' suggereert al dat de lonen in 1964 niet alleen sterk stegen (een feit) maar ook dat er toen iets unieks gebeurde dat niet te voorzien was. Wie gelooft dat de lonen in die zin kunnen 'exploderen', los van de ekonomische situatie, zal al gauw pleiten voor wettelijke loonbeheersing om de loon- en prijsstijging terug te dringen. Wie daarentegen meent dat tot nog toe — en dus ook in 1964 — lonen en prijzen met behulp van stabiele ekonomische relaties kunnen worden beschreven, komt tot een geheel ander recept als het gaat om het bestrijden van de inflatie. Aan die twee tegengestelde visies op de inflatie is tenslotte het laatste deel van dit artikel gewijd.

2. Loonstijging in 1964

In de ekonometrische modellen van het C.P.B. hangt de verwachte stijging van de loonsom per werknemer (w) uiteraard in de eerste plaats af van de prijsstijging. In de meest recente herschatting van het jaarmodel hangt de loonstijging verder nog af van de arbeidsproduktiviteit, de werkloosheid, de verandering in de groei van de afzet en een variabele voor veranderingen in de sociale lasten en de belastingdruk. In kolom (5) van tabel 1 (aan het eind van dit artikel) geef ik de residuen van deze vergelijking (= de onnauwkeurigheden die optreden wanneer achteraf de vergelijking wordt toegepast op een historische periode. Wanneer de formule een iets lager getal oplevert dan de feitelijke loonstijging in een bepaald jaar, ontstaat een positief residu, als de loonstijging iets wordt overschat, is het residu negatief. Voor 1964 gaf de formule van het C.P.B. dus 13.9% loonstijging in plaats van de 14.9% die werkelijk optrad).

Door het opnemen van variabelen die ook altijd worden genoemd bij de loononderhandelingen (prijsstijgingen, werkloosheid, stijging in de sociale premies, etc.) kan kennelijk de uiteindelijke loonstijging goed worden benaderd. Immers de residuen zijn klein, in de orde van 1%. Geen enkel residu is opvallend veel groter dan het gemiddelde. Dat is in twee

opzichten opmerkelijk. In de eerste plaats omdat ook in de jaren waarin de overheid grote invloed probeerde uit te oefenen op de lonen de uitkomst toch ongeveer was wat men had kunnen verwachten op grond van de ontwikkeling van de economie. Het is nooit nodig geweest om de formule uit te breiden met een term van het type: trek 1% af van de verwachte loonstijging als de overheid krachtig aandringt op loonmatiging, en trek 2% af wanneer een loonmaatregel van kracht is. Wanneer we aannemen dat de overheid ook op de hoogte is van dit feit, dan volgt dat de werkelijke betekenis van loonmatiging eerder 'politiek' dan 'ekonomisch' is: de regering wekt een indruk van aktiviteit en verantwoordelijkheid en kan, wanneer achteraf de loonontwikkeling is 'tegengevallen', wijzen op kortzichtige vakbonden of op onpatriottische werkgevers. Daarmee is niet ontkend dat loonbeleid invloed heeft op de verdeling van de totale loonsom over verschillende categorieën werknemers (denk bijvoorbeeld aan het al dan niet verhogen van het minimumloon of aan de de-nivelleringsmaatregelen voor hogere ambtenaren toen Toxopeus Minister van Binnenlandse Zaken was). Die kant blijft hier buiten beschouwing, omdat ook het C.P.B. bij de verklaring van de 'strukturele' werkloosheid alleen werkt met de *globale* loonsom per werknemer.

In de tweede plaats blijkt dat men kan volstaan om in de loonvergelijking die variabelen op te nemen welke worden gehanteerd bij de onderhandelingen tussen overheid, werkgevers en werknemers. Een variabele die iets zegt over de kracht van de onderhandelingspartijen is overbodig. In de loonvergelijking zijn nooit variabelen opgenomen over bijvoorbeeld het aantal vakbondsleden of het aantal stakingen om op die manier de extra loonstijging te verklaren in jaren dat de vakbonden extra aktief waren (dat zijn ook de jaren waarin de werkgevers minder weerstand boden — een alternatieve beschrijving die direkt een theoretisch bezwaar tegen dit type variabele geeft).

Bij sommige buitenlandse onderzoeken (bijvoorbeeld Perry (1975) en Spinelli (1976)) bleek het wel noodzakelijk om een hulp-variabele op te nemen voor jaren waarin de loonstijging sterk veranderde. In loonvergelijkingen voor bijvoorbeeld Frankrijk en Italië zouden anders te grote residuen resulteren voor jaren waarin een 'loonexplosie' optrad. Daarmee is nog niet gezegd dat toen belangrijke niet-ekonomisch verklaarbare cost-push invloeden optraden. Perry laat zien dat in de jaren voorafgaand aan zo'n loonexplosie het reële loon minder sterk steeg dan de arbeidsproduktiviteit. Wanneer we aannemen dat ook de marginale arbeidsproduktiviteit vooruit liep op het reële loon, dan is het opvallende feit niet meer dat de lonen in een bepaald jaar plotseling sterk stegen, maar dat ze gedurende een reeks van voorafgaande jaren achterbleven (zie ook

Parkin (1976)). Het onverwachte element in de loonbeweging gedurende het jaar dat de lonen 'bijtrekken' compenseert dan de gekumuleerde afwijking in die eerdere jaren.

In Nederland zijn, zoals gezegd, nooit hulpvariabelen nodig geweest, omdat alle residuen in de loonvergelijking klein waren. Dan blijft het nog mogelijk dat de resttermen iets laten zien van een bescheiden inhaaleffect in een jaar als 1964. Inderdaad is dit patroon zichtbaar in de Nederlandse ontwikkeling van het begin van de jaren zestig, naar het mij schijnt, hoewel minder geprononceerd dan in sommige andere landen. De som van de residuen over de periode 1958-1962 (tussen de bestedingsbeperking van 1957 en het begin van de 'loonexplosie' in de herfst van 1963) is (ongeveer) - 3.8 met vier van de vijf residuen negatief. Vanuit dat perspectief moet 1964 worden gezien als het jaar waarin een ontstane onevenwichtigheid ten dele werd gecorrigeerd. Daarmee blijft de vraag waarom de loonontwikkeling in het begin van de zestiger jaren achterbleef bij wat volgens de ekonometrische vergelijking van het C.P.B. normaal zou zijn geweest. De verklaring van Parkin dat de vakbonden een tijd lang de werkelijke produktiviteitsstijging onderschatten is ook bij ons van toepassing. Uit angst voor een stijging van de werkloosheid zijn de bonden in 1961 en 1962 nogal 'voorzichtig' geweest over de economische groei. Waarschijnlijk was een andere faktor de groeiende voorkeur bij de vakbeweging voor een stelsel van vrijere loononderhandelingen en de veronderstelling dat de regering eerder zo'n systeem zou toestaan wanneer de bonden zich 'verantwoordelijk' toonden.

Behalve een mogelijke terughoudendheid van de vakbonden speelt in ieder geval de politiek van het kabinet De Quay een rol. Met name het wisselvallige beleid in de bouw moet hier in het kort worden gesignaleerd. Om inflatie en overbesteding te voorkomen, wilde de regering de huren zo min mogelijk verhogen want huurverhogingen werden gekompenseerd in de lonen. Daarom stond de overheid niet toe dat de ondernemers toegaven in de bouwstaking van begin 1960. Hogere lonen voor bouwvakarbeiders zouden immers tot hogere nieuwbouwprijzen leiden en daardoor ook een huurverhoging van de bestaande woningen onvermijdelijk maken. Om overspanning op de bouwmarkt te voorkomen werd een scherp vergunningenstelsel ingevoerd. Aanvankelijk was er nog een uitzondering voor de bouw van duurdere koophuizen, maar die werd in 1961 ook opgeheven.

Lang bleven de onvoorziene effecten van deze beperking op de aanbodzijde van de economie niet uit. In 1962 vond een belangrijke

stijging plaats van de zwarte lonen betaald aan bouwvakarbeiders, zó veel was er de opdrachtgevers aan gelegen om hun bouwplannen op tijd verwezenlijkt te zien. De werkgelegenheid in de bouw ging nu sterk toenemen. Het daarnavolgend kabinet Marijnen veranderde van politiek en kondigde in de herfst van 1963 (bouwnota Bogaers) een uitbreiding in de woningbouw aan. Deze overheidsimpuls op de bouwmarkt viel samen met een grote toename van de investeringen door de overheid zelf en door overheidsbedrijven. 1964 was ook het jaar waarin de uitgaven voor de aanleg van het gasbuizen-net zorgden voor een stijging met 45% van de investeringen door overheidsbedrijven. Het overheidsbeleid vertoonde dus flinke fluktuaties. Omdat die samenvielen met het patroon van de wereldhandel (zogenaamd pro-cyclisch beleid) zal de overheid ook door haar slecht geplande bestedingspolitiek hebben bijgedragen tot het patroon van de loonbeweging in 1960-1964.

Wij kunnen samenvattend stellen dat de loonvergelijking van het C.P.B. voor 1964 geen significant groter residu laat zien dan voor andere jaren. De — bescheiden — positieve restterm in dat jaar kan, gekombineerd met overschattingen in eerdere jaren, heel goed gerationaliseerd worden vanuit een procyclisch overheidsbeleid en daarbij — maar dat is moeilijk toetsbaar — een kleine invloed van terughoudendheid van de vakbonden in 1961-1962.

De konklusies berusten op een formule waarin *achteraf* de uiteindelijke waarden van de variabelen worden ingevuld. Die procedure betekent onder andere dat feitelijke prijsstijging steeds als een gegeven is beschouwd bij het berekenen van de loonstijging. Aanhangers van een theorie waarbij loon- en prijsstijging elkaar bepalen (de zogenaamde loon-prijs spiraal) kunnen dus ondanks de stabiliteit van de loonvergelijking toch blijven beweren, zoals bijvoorbeeld Wiles (1973), dat de inflatie wordt bepaald door vakbondsbestuurders die hun looneisen op goed geluk vaststellen ('out of the air'). De term voor de prijsstijging in de loonvergelijking wordt dan bepaald door de bonden, waarna de loonstijging in een andere formule weer de prijsstijging kan 'verklaren'. Deze theorie van de *inflatie* kan niet worden getoetst aan de loonvergelijking maar moet worden onderzocht door het verloop van de *prijsstijging* te beschouwen. Daarom ga ik nu in het volgende proberen de kosten-theorie van de inflatie te konfronteren met een oudere inflatietheorie, de monetaire theorie, die al dateert uit de tijd toen er nog geen vakbonden bestonden maar er al wel inflatie was.

3. Prijsstijging in 1964

Worden prijzen bepaald door lonen en andere kostenfactoren? Op mikro-ekonomisch niveau lijkt dat vanzelfsprekend. Vanuit het gezichtspunt van de individuele ondernemer worden prijzen inderdaad bepaald door kosten. Wanneer loon- en materiaalkosten stijgen, zal hij proberen om de verkoopprijs overeenkomstig aan te passen. Het verband hoeft niet proportioneel te zijn: de zogenaamde mark-up faktor die de marge tussen kostprijs en verkoopprijs bepaalt, zal onder andere afhangen van de fase waarin de konjunktuur zich bevindt. Ook bij een variabele mark-up blijft het echter aangewezen om prijzen uit kosten te verklaren. Nog steeds gaat het dan om de prijzen van *individuele* goederen.

Ekonomisten die deze cost-push benadering van de inflatie volgen, bijvoorbeeld de staf van het Centraal Planbureau, passen dezelfde aanpak toe bij het verklaren van het algemene prijspeil. Zoals Wicksell (1936) al schreef: "Dezelfde redenen die naar voren worden gebracht om een stijging of daling in de prijs voor een enkel goed te verklaren, worden nu gebruikt als oorzaak van veranderingen in het algemene prijspeil". En, aldus Wicksell (1935): "De cost-push redenering gaat mank aan een ontoelaatbare generalisatie, want argumenten die alleen opgaan wanneer we het over relatieve prijzen hebben, worden nu zonder kwalifikatie gehanteerd op een gebied waar zij niet langer enige betekenis hebben, namelijk bij de absolute prijzen, uitgedrukt in geld." (geciteerd in Humphrey (1976)). Deze kritiek stemt overeen met de oudere, monetaristische opvatting dat het algemene prijspeil vooral wordt bepaald door de hoeveelheid geld in omloop en dat alleen een monetaire theorie deugdelijk is voor de verklaring daarvan. Dat geldt zowel voor de inflatie in individuele landen als voor de inflatie op wereldniveau waar de geldhoeveelheid in de wereld bepalend is voor het wereldprijspeil. Wie prijzen wil verklaren uit kosten, wordt op mondiaal niveau gekonfronteerd met het probleem dat dan kosten uit kosten zouden moeten worden verklaard.

Tegenwoordig geven Keynesiaanse aanhangers van de cost-push school vaak toe dat er een statistisch verband bestaat tussen de geldhoeveelheid en het prijspeil. In hun visie is de geldhoeveelheid echter een volkomen passieve grootte die de al opgetreden kostenstijgingen achteraf ratificeert. De twee theorieën blijven dus tegenover elkaar staan, zodat empirische tests de waarde van de monetaire respektievelijk de cost-push aanpak moeten onderzoeken (zie ook Gray en Parkin (1976)).

In kolom (2) en (3) van tabel 1 geven wij respektievelijk de residuen van

de laatste herschatting van de prijsvergelijking van het C.P.B. en de residuen van een monetaristische prijsvergelijking uit Korteweg (1977) die ook is gebruikt voor voorspellingen van de inflatie (zie ook Korteweg en Bomhoff (1977)). In de prijsvergelijking van het Planbureau hangt de prijsstijging af van de loonstijging en verder van de stijging van de invoerprijzen, de ontwikkeling van de produktiviteit en nog enige minder belangrijke variabelen. De vergelijking is representatief voor de cost-push aanpak van de inflatie. De monetaristische prijsvergelijking heeft als voornaamste verklarende variabele de groei van de binnenlandse geldhoeveelheid in de twee voorafgaande jaren (dat wil bijvoorbeeld zeggen dat de hoge geldgroei in 1975 en 1976 zich weerspiegelt in forse prijsstijgingen in 1977. Korteweg en Bomhoff voorspelden daarom dat de inflatie in 1977 niet veel zou afnemen ($7\frac{1}{2}\%$), dit in tegenstelling tot het C.P.B. dat in het voorjaar van 1977 nog een inflatie van 'maar' 6% voorzag). Verder worden systematische buitenlandse invloeden voorgesteld door de stijging van het gemiddelde prijspeil in de wereld dat zelf weer kan worden verklaard uit de ontwikkeling van de wereldgeldhoeveelheid. Voor een theoretische onderbouw van de vergelijking verwijs ik naar Korteweg (1977).

Zowel bij het C.P.B. als bij de monetaristische vergelijking kan van een stabiele relatie worden gesproken. De residuen in de tabel laten echter duidelijk zien dat de monetaristische prijsvergelijking de inflatie in het verleden nauwkeuriger volgt dan de C.P.B.-vergelijking. Ziedaar een reden om de voorkeur te geven aan de monetaire theorie. Maar nog belangrijker is het argument dat de monetaristische prijsvergelijking hoofdzakelijk op reeds berekende grootheden steunt, terwijl in de vergelijkingen van het Planbureau de lopende loonstijging — die dus zelf ook nog moet worden verklaard c.q. voorspeld — de belangrijkste variabele is. Hieruit volgt dat voor het voorspellen van de prijsstijging de monetaristische vergelijking de voorkeur verdient. De voorspellingen zijn nauwkeuriger en hebben een minder voorwaardelijk karakter. Dan geldt bovendien in de specifiek Nederlandse kontekst nog het voordeel dat invloed van de regering op de loonvoetprognose van het C.P.B. niet ook de prijsvoorspelling aantast. Konklusie: zowel theoretisch (hoe kunnen kosten uit kosten worden verklaard?) als op praktische gronden komt de monetaristische theorie goed uit de vergelijking met de cost-push hypothese naar voren.

Vormt dan misschien een jaar als 1964 een uitzondering op de

algemene regel? Uit de tabel blijkt dat het residu van de monetaristische vergelijking in 1964 niet beduidend groter is dan gemiddeld. We zien dat de prijsstijging ook in een jaar van grote veranderingen in de loonkosten kan worden verklaard uit, met name, de — vroegere — geldgroei. Een 'plotselinge' loonpush was dus, hetzij al geanticipeerd in de ontwikkeling van de geldhoeveelheid en de andere verklarende variabelen van de prijsvergelijking — òf kwam ten laste van de mark-up faktor (de winsten). De konklusie is dat de invloed van de lonen op de stijging van het algemene prijspeil beter kan worden onderzocht in het kader van het geldaanbod en de geldvraag.

De geldgroei in de monetaire benadering is statistisch wel gepre-determineerd maar economisch niet. Er achter liggen economische en politieke processen. Het is goed denkbaar dat één verklarende faktor het streven is van de overheid om de effecten van gerealiseerde of verwachte loonstijgingen op de arbeidsmarkt weg te nemen door een korresponderende prijsstijging te financieren (zie Gordon (1975)). Zo heeft de Franse regering bijvoorbeeld na de akkoorden van Grenelle in 1968 de liquiditeit van de economie verruimd om het de bedrijven mogelijk te maken door middel van hogere prijzen hun reële loonkosten weer te reduceren. Wanneer we de invloed van de looneisen op inflatie in dit licht bezien, is het verschil met de oorspronkelijke loonkosten-theorie van de inflatie al zo groot geworden dat ook de remedie voor aanhoudende prijsstijgingen heel anders wordt. In plaats van 'loonexplosies' onmogelijk te maken door middel van een geleide loonpolitiek, is het doeltreffender — en democratischer — om de geldgroei aan banden te leggen.

4. Konklusies

Een onderzoek van de loon-vergelijking van het C.P.B. zelf heeft laten zien dat de loonontwikkeling in Nederland tenminste tot 1972 geen bijzondere uitschieters vertoonde. 1964 is op dat algemene beeld geen uitzondering. Kennelijk was de 'loonexplosie' geen mirakel maar paste de loonstijging in 1964 bij de ontwikkeling van prijzen, produktiviteit en andere verklarende variabelen. De hypothese dat tóch lonen een autonome, drijvende kracht achter de nominale ontwikkeling zijn, moet worden verworpen, omdat een vergelijking die de prijsstijging verklaart uit met name geldgroei in de twee voorafgaande jaren veel nauwkeuriger de historische ontwikkeling volgt dan de prijsvergelijking van het C.P.B.

waarin de prijsstijging vooral afhangt van de loonstijging. Opnieuw geldt dat 1964 geen afwijkend beeld vertoont. Naar mijn mening leidt het bovenstaande tot twee politiek belangrijke konklusies:

- 1) In plaats van misplaatste nadruk te leggen op één jaar (1964) zou men beter kunnen letten op graduele ontwikkelingen die de relatie lonen-prijzen-produktie beïnvloeden. Eén onmiskenbare tendens is de groei van belasting- en premiedruk die mijns inziens essentieel is voor de divergentie tussen (bruto) loonstijging en prijsstijging.
- 2) Een tijdig aangekondigde en voor iedereen geloofwaardige geleidelijke beperking van de geldgroei is het aangewezen middel tegen de inflatie. Er blijkt immers een nauw verband te bestaan tussen de geldgroei *nu* en de prijsstijging *over één of twee jaar*.

De kwalifikatie *geleidelijk* moet worden benadrukt want het zou gevaarlijk zijn om de inflatie te 'breken' met een onvoorziene plotselinge geldkrapte. Dat zou zeker nadelige gevolgen in de reële sfeer hebben. Bij een tijdig aangekondigde overgang op een geldgroeieregulering hoeft dat niet het geval te zijn. Integendeel, de grotere zekerheid over de toekomst zal juist stimulerend werken en de lagere prijsstijgingen zullen vanzelf tot lagere loonstijgingen leiden.

Deze uitspraak mag om goede redenen met vertrouwen worden gedaan. In de eerste plaats omdat uit alle empirisch onderzoek naar de Nederlandse loonbeweging is gebleken dat *onverklaarbare* 'explosies' noch in 1964 noch in enig ander jaar zijn voorgekomen. In de tweede plaats omdat binnen de methode van een geldgroeieregulering minder onzekerheid zal bestaan over de te verwachten prijsstijging dan met de huidige sterke fluktuaties in de geldgroei het geval is. Daarmee beschikken de partijen op de arbeidsmarkt over een belangrijk gegeven voor de onderhandelingen. Bedrijven die konstateren dat de vraag naar hun produkten een prijsstijging mogelijk maakt die uitgaat boven de verwachte algemene prijsstijging, zullen hogere lonen willen bieden aan hun huidige en nieuw aan te trekken werknemers dan firma's die door een teruglopende vraag gedwongen worden voor het volgend jaar met lagere prijzen voor hun produkten rekening te houden. Vanuit het perspectief van de vakbonden gezien, kan in het eerste geval een hogere looneis worden gesteld dan bij een bedrijf dat met een teruglopende vraag te kampen heeft, en waar te snel stijgende lonen tot verlies aan werkgelegenheid kunnen leiden.

Bij de huidige grote economische onzekerheid geldt in principe weliswaar hetzelfde mechanisme maar dat wordt versluierd door gebrek aan informatie over de te verwachten ontwikkeling van het algemene prijspeil waartegen de loonstijging moet worden afgezet. De geldgroeiregel maakt de gevolgen van verschillende loonontwikkelingen beter bespreekbaar. De discussie over de gevolgen van een bepaalde loonstijging komt weer terecht waar die discussie in de eerste plaats gevoerd moet worden: op de arbeidsmarkt. Een geldgroeiregel is aantrekkelijk voor iedereen omdat een belangrijke bron van onzekerheid over de economische toekomst wordt weggenomen. Het speciale voordeel voor de vakbeweging is dat de verantwoordelijkheid voor de geldontwaarding blijft berusten bij de overheid en bij de Nederlandsche Bank en er een permanent kader ontstaat waarbinnen de werknemers het democratische recht kunnen behouden om op te komen voor hun materiële belangen.

Toelichting bij de tabel

- \hat{p}_c logarithmische groeivoet van de stijging van de prijsdeflator voor de
partikuliere consumptie (nauwelijks verschillend van het maandelijks
gepubliceerde prijsindexcijfer);
- 2) residuen van de nieuwste schatting van de \hat{p}_c -relatie door het C.P.B. De
getallen zijn ontleend aan een grafiek en kunnen onnauwkeurigheden tot 0.2%
vertonen;
- 3) residuen van de monetaristische prijsvergelijking, gebruikt in Korteweg en
Bomhoff (1977);
- w stijging van de loonsom van werknemers in bedrijven (% per jaar);
- 5) residuen van de nieuwste schatting van de loonvoetvergelijking door het
C.P.B., met eenzelfde mogelijkheid tot kleine meetfouten als bij de residuen
van de p_c -vergelijking;
- q_u standaardfout van de residuen.

tabel 1.

residuen van prijs- en loonvergelijkingen

	\hat{p}_c	(2)	(3)	\hat{w}	(5)
1954	4.5	= 0.6	-0.0	9.2	0.6
1955	2.2	- 0.4	-1.0	8.9	0.3
1956	2.7	0.5	-0.2	8.6	0.7
1957	5.1	- 0.0	0.1	10.8	0.3
1958	1.5	0.2	-0.1	4.4	-0.7
1959	1.2	0.2	-0.1	2.4	-2.1
1960	2.4	- 1.7	-0.6	8.1	0.1
1961	2.4	0.5	0.1	7.2	-0.6
1962	2.6	1.3	0.0	5.9	-0.5
1963	3.7	0.5	0.4	9.0	0.4
1964	6.6	- 0.2	1.1	14.9	1.0
1965	3.9	- 0.3	-0.4	11.1	-1.8
1966	5.3	0.2	1.4	11.0	1.0
1967	2.9	- 0.5	-0.5	8.8	-0.6
1968	2.5	0.8	-0.2	8.9	0.1
1969	6.1	0.8	-0.2	13.4	0.5
1970	4.4	-1.1	-0.3	13.2	1.9
1971	7.8	1.5	0.1	13.1	-0.5
1972	8.1	2.4	1.1	12.6	-1.0
1973	8.6	-	-0.1	15.6	-
1974	9.5	-	-1.4	15.6	-
1975	10.0	-	0.7	13.3	-

$q_u=0.9$ $q_u=0.6$

$q_u=1.2$

Literatuur

- Gordon, R.J.: The demand for and supply of inflation, in: *Journal of Law and Economics* 18, no. 3, December, 1975, pp. 807-836.
- Gray, M. and Parkin, M.: Discriminating between alternative explanations of inflation; in: *Proceedings of the Conference on Bank Credit, Money and Inflation in open Economies*, Leuven, 1976, M. Fratianni and K. Tavernier (eds.), *Kredit und Kapital* Heft 3 of the Supplementary Series, 1974, pp. 403-428.
- Hartog, H. den, Klundert, Th.C.M.J. van de, en Tjan, H.S.: De structurele ontwikkeling van de werkgelegenheid in makro-ekonomisch perspectief; in: *Prae-adviezen over Werkloosheid*, Vereniging voor de Staat-huishoudkunde, Den Haag, Martinus Nijhoff, 1975, pp. 49-110.
- Humphrey, T.J.: On cost-push theories of inflation in the pre-war monetary literature; in: *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review* no. 116, March 1976, pp. 77-87.
- Korteweg, P.: The economics of inflation and output fluctuations in the Netherlands, 1954-1975; Artikel dat zal worden gepubliceerd in: *Journal of Monetary Economics*, Supplement to the February 1978 issue.
- Korteweg, P. en Bomhoff, E.J.: Inflatie en produktiegroei in 1977; in: *Economisch-Statistische Berichten* 62, 18 mei 1977, pp. 456-459.
- Parkin, M.: Monetary union and stabilization policy in the European Community; in: *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review* no. 118, September 1976, pp. 222-240.
- Perry, G.L.: Determinants of wage inflation around the world; in: *Brookings Papers on Economic Activity* 1975 no. 2, pp. 403-435.
- Schaik, A.B.T.M. van (1976): Is er een direkt verband tussen ekonomische veroudering en bezettingsgraadverliezen? ; in: *Economisch-Statistische Berichten* 61, 17 november 1976, pp. 1123-1127.
- Spinelli, F. The determinants of price and wage inflation: the case of Italy; in: *Inflation in open economies*, M. Parkin and G. Zis (eds.), Manchester, Manchester University Press 1976, pp. 200-236.
- Wicksell, K.: *Lectures on political economy vol. II: Money*; London, Routledge and Kegan Paul, 1935.
- Wicksell, K.: *Interest and prices*; English translation of the Swedish original from 1898, London, Macmillan, 1936.
- Wiles, P.: Cost inflation and the state of economic theory; in: *Economic Journal* 83, 1973, pp. 377-398.